

Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju turystyki w Parku Krajobrazowym Podlaski Przełom Bugu

Factors of sustained development of tourism in the Landscape Park of the Bug River Valley

Kazimierz Michałowski, Agnieszka Kozak

Państwowa Szkoła Wyższa Papieża Jana Pawła II
ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska

Abstract. Environmental deterioration and human concern for nature and cultural environment have engendered the idea of sustainable development. Its popularization aims at an improvement of the quality of life of present and future generations by a harmonious accomplishment of economic, environmental, social, spatial, and ethical goals. The article presents factors of sustainable development of tourism in the Natural Landscape Park of the Bug River Valley. Along with a general characteristic of the park, surveys and monographic research led to the foundation of:

- natural and scenic conditions for tourism development,
- anthropogenic values as a crucial factor of tourism development,
- infrastructural preconditions of tourism.

On the basis of the above mentioned factors the main forms and types of tourism within the area of the Natural Landscape Park of the Bug River Valley have been pointed out. The concluding claim is that the park has a considerable potential for sustainable tourism development.

Słowa kluczowe: obszary chronione, park krajobrazowy, zrównoważony rozwój, zrównoważona turystyka, krajobraz

Key words: protected areas, landscape park, sustainable development, sustainable tourism, landscape

Wstęp

Istotnym elementem środowiska obszarów chronionych a w szczególności parków krajobrazowych jest krajobraz. Można go poddawać zarówno analizie ekologicznej jak i ekonomicznej. W analizie ekologicznej krajobraz stanowi podstawę dla programowania działań z zakresu ochrony przyrody, gdzie celem nadrzędnym jest potrzeba utrzymywania zasobów biotycznych i elementów abiotycznych. W analizie ekonomicznej, gdzie celem jest realizacja potrzeb człowieka, stanowi on podstawę tworzenia optymalnych stosunków między krajobrazem a działaniami społeczno-gospodarczymi. Analiza i optymalizacja struktury ekologicznej i ekonomicznej krajobrazu jest jednym z podstawowych działań przy wyznaczaniu systemów przyrodniczych i systemów obszarów chronionych na wszystkich poziomach planowania i kształtowania krajobrazu. Szczególnym elementem struktury ekologicznej krajobrazu są doliny rzeczne, wśród nich dolina Bugu, która cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi oraz warunkuje zachowanie równowagi ekologicznej i różnorodności biologicznej w skali krajowej, regionalnej i lokalnej. Należy podkreślić, że krajobrazy naturalne lub subnaturalne

oraz kulturowe, są jednocześnie szeroko rozumianymi produktami turystycznymi dla różnorodnych formach i rodzajów turystyki, w tym turystyki zrównoważonej w szczególności. Niniejszy tekst powstał na podstawie badań dotyczących warunków zrównoważonego rozwoju turystyki na tym obszarze (Kozak, 2009). Celem opracowania jest analiza i ocena uwarunkowań rozwoju turystyki w Parku Krajobrazowym Podlaski Przełom Bugu pod kątem możliwości rozwoju turystyki zrównoważonej.

Ogólna charakterystyka Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu

Tereny nadbużańskie to obszary zdominowane przez funkcję rolniczą, charakteryzujące się niską gęstością zaludnienia i wysoką jakością środowiska przyrodniczego. Z uwagi na swoje położenie są terenami interesującymi pod względem walorów kulturowych. Burzliwa historia tych ziem i przynależność do różnych narodów spowodowały przenikanie się kultur, co znalazło swoje odzwierciedlenie w architekturze, sztuce, zwyczajach, tradycji. Rzeka Bug i jego dolina stanowią europejski korytarz ekologiczny, uznawany za jeden z najważniejszych w strukturze przyrodniczej naszego kraju (Jagusiewicz, 2001).

Tereny lewobrzeżnej części doliny Bugu to prawdziwe „sanktuaria natury”, nietknięte niszczącą działalnością człowieka. Aby utrzymać w niezmienionym stanie ich naturalne oblicze, w 1990 roku utworzono Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, a następnie Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu obejmujący najpiękniejsze i najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo obszary.

Uwarunkowania przyrodniczo-krajobrazowe rozwoju turystyki w Parku Krajobrazowym Podlaski Przełom Bugu

Malownicze ukształtowanie terenu parku i jego krajobraz ukształtowane zostały w zasadniczych rysach w trakcie zlodowacenia środkowopolskiego. Znaczne powierzchnie zajmują wysoczyzny morenowe porośnięte lasami z charakterystycznymi wzgórzami moreny czołowej. Najciekawszym motywem przyrodniczym i krajobrazowym terenu jest płynący naturalnym korytem Bug. Jest to jedna z nielicznych rzek w Polsce i w Europie której koryto nie zostało poddane regulacji i do dziś utrzymało charakter naturalny. Na długim odcinku stanowi on rzekę graniczną, płynącą przez tereny mało przekształcone przez człowieka.

Niezwykle ważnym elementem ochrony środowiska są tu liczne i dosyć rozległe powierzchniowo rezerwaty przyrody, które chronią szczególnie wartościowe biocenozy. Rezerwaty: Stary Las, Łęg Dębowy i Zabuzę mają za zadanie zachowanie i ochronę wiekowych drzewostanów o wysokim stopniu naturalności. Czapli Sąg i Kózki to rezerwaty ornitologiczne stanowiące ostoje rzadkich gatunków ptaków. Rezerwat krajobrazowy Szwajcaria Podlaska jest miejscem szczególnym, w którym natura na niewielkim obszarze (liczącym 22 ha) zgromadziła ogromne bogactwa form i zjawisk typowych dla doliny Bugu.

Walory antropogeniczne istotnym czynnikiem rozwoju turystyki w parku

Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu to nie tylko urzekający, naturalny krajobraz, ale też obszar, w obrębie którego występują ślady historii i kultury polskiej. Przetrwały one w postaci starej, zanikającej architektury wiejskiej, zabytkowych kościołów, cerkwi, pałaców i dworów. Specyfiką parku, są pozostałości po ludności zamieszkującej te tereny na przestrzeni wieków. Mieszali się tu kultury katolicka i prawosławna. Tereny te zamieszkiwali również wyznawcy islamu i ewangelicy. Kościoły, cerkwie, kaplice cmentarne, kapliczki, dzwonnice i inne obiekty budownictwa sakralnego są świadectwem i źródłem wiedzy historycznej o burzliwej przeszłości regionu. Polska środkowo-wschodnia zamieszkiwana była przez różne grupy etniczne – obok Polaków żyli tu Białorusini, Żydzi, Ukraińcy, Tatarzy, Holendrzy i Niemcy. Świątynie i cmentarze różnych wyznań (m.in. tatarskie mizary), liczne dworki, zabytki architektury i budownictwa ludowego, uroczystości religijne i liczne imprezy folklorystyczne tworzą na obszarze parku bardzo interesujący krajobraz kulturowy. To zróżnicowanie etniczno-kulturowe czyni teren parku jednym z najatrakcyjniejszych w kraju. Jednak walory te są jeszcze w znikomym stopniu wykorzystywane w ofercie turystycznej.

Oblicze parku tworzą także wpisane w miejscową przyrodę unikalne – materialne i niematerialne przejawy działalności mieszkańców tych ziem. Są to pielęgnowane do dzisiaj zwyczaje i obrzędy, pieśni, stroje, rękodzieło i architektura. Malownicze wiejskie chaty oraz ukryte w zieleni parków dwory i pałace, a przede wszystkim religia i zabytki z nią związane; drewniane cerkiewki unickie i kościółki, gotyckie renesansowe i bizantyjskie świątynie murowane oraz liczne przydrożne kapliczki to główne walory antropogeniczne obszaru.

Uwarunkowania infrastrukturalne rozwoju turystyki

Analizując możliwości rozwoju turystyki zrównoważonej na obszarze parku nie sposób pominąć bazy noclegowej, gastronomicznej, komunikacyjno-transportowej oraz towarzyszącej. Baza noclegowa parku to głównie gospodarstwa agroturystyczne, ośrodki wypoczynkowe i prywatne domki letniskowe.

Całą bazę noclegową Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu stanowi 725 obiektów z ogólną ilością miejsc noclegowych 4798, w tym całorocznych 649 (www.tygiel dolinybugu.pl). Baza ta jest obecnie niewystarczająca pod względem ilościowym i jakościowym. Zróżnicowanie obiektów jest nieduże a ich rozmieszczenie nierównomierne. Standard istniejących obiektów nie jest wysoki, często wymagają one gruntownych remontów i modernizacji. Zadowolająca może być jedynie liczba gospodarstw agroturystycznych i ośrodków wypoczynkowych, które skupiają większość miejsc noclegowych parku. Brakuje natomiast większych obiektów hotelarskich kategorizowanych, które są zlokalizowane jedynie w większych miejscowościach, tj. w Janowie Podlaskim i Terespolu. Niewystarczająca jest też liczba schronisk młodzieżowych, a także pól biwakowych. Należałoby jednak zwrócić uwagę na fakt, że znaczna rozbudowa bazy noclegowej, a także całej infrastruktury na potrzeby turystyki na tym terenie, sprzyjałaby bardziej masowemu ruchowi turystycznemu niż jego zrównoważonym formom, bazującym na indywidualnym podróżowaniu i korzystaniu z alternatywnych sposobów noclegu.

Ze względu na charakter całego obszaru, turystyczne zagospodarowanie powinno mieć zdecydowanie postać kameralną i dostosowaną do swoistych cech krajobrazu, co dotyczy przede wszystkim budownictwa letniskowego. Zalecane formy bazy recepcyjnej (w aspekcie turystyki zrównoważonej) to przede wszystkim kwatery agroturystyczne, pensjonaty rodzinne, a w miarę istniejących możliwości lokalizacyjnych także domy letniskowe. Nie jest też jeszcze w pełni zadowolający stan bazy gastronomicznej. Braki występują zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Obiekty są nierównomiernie rozmieszczone, niewiele jest wyraźnych akcentów kuchni regionalnej opartych na charakterystycznych dla tego regionu potrawach. Na uwagę zasługują obiekty z bazą gastronomiczną usytuowaną w zabytkowych miejscach (dworki, pensjonaty nad Bugiem). Pewne braki wykazuje natomiast ogólnodostępna infrastruktura paraturystyczna. Niewiele jest kąpielisk, wypożyczalni sprzętu sportowego, obiektów sportowo-rekreacyjnych, kortów tenisowych, boisk. Nieliczne ośrodki wypoczynkowe zlokalizowane na obszarze parku mają w swojej ofercie wypożyczalnie rowerów lub kajaków. Jednak walorem przyciągającym turystów jest sam park, jego naturalna atrakcyjność, obserwowanie dzikiej przyrody i wypoczynek w zdrowym środowisku.

Elementy rozwoju turystyki na obszarze Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu

Malownicze położenie parku, swoisty topoklimat, bogactwo oraz różnorodność flory i fauny, a także bogate walory historyczne i kulturowe sprawiają, że na jego obszarze preferowane są różnorodne formy turystyki mające aspekt ekologiczny (Kozak, 2006) takie jak: przyrodnicza, edukacyjna, kwalifikowana, wypoczynkowa i zdrowotna, wodna, piesza, rowerowa, krajoznawcza, konna, tranzytowa, wiejska i agroturystyka. Na obszarze parku nadbużańską marką turystyczną powinna stać się agroturystyka. Szczególnie korzystne warunki istnieją w nadbużańskich wsiach: Serpelice, Mierzvice, Neple, Bubel Łukowska, Borsuki, Zabuże. Dolina Bugu, stanowiąca korytarz ekologiczny z licznymi rezerwatami przyrody, jest obszarem predestynowanym do rozwoju różnych form turystyki przyrodniczej i edukacyjnej: wędrowki po uroczyskach leśnych i bagiennych, obserwacji ptaków na wyspach i „bużyskach” zwiedzania rezerwatów, wędrowania ścieżkami dydaktycznymi połączonego

z ćwiczeniami terenowymi, organizowania imprez ekologiczno-edukacyjnych (zielarskich, ornitologicznych, fotograficznych).

Zakończenie

Użytkowanie turystyczne obszarów chronionych, rozumiane zarówno w aspekcie popytu jak i podaży, jest przedmiotem stałych analiz naukowych. Właściwe użytkowanie turystyczne parku krajobrazowego zapewniające bezpośredni kontakt człowieka z naturą ma duże znaczenie dla kształtowania właściwych postaw turystycznych, a jednocześnie wpływa na zachowanie środowiska przyrodniczego w stanie niezmienionym. Zagadnienie to jest źródłem powracającej często dyskusji dotyczącej interakcji pomiędzy turystyką a środowiskiem przyrodniczym (Ziółkowski, 2006).

Badania sondażowe oraz analityczno-opisowe (monograficzne) wykazały, że Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu posiada znaczne możliwości rozwoju proekologicznych form turystyki a przede wszystkim turystyki zrównoważonej. Wskazują na to zarówno uwarunkowania przyrodniczo-krajobrazowe jak i walory antropogeniczne. Poprawy, a przede wszystkim doinwestowania, wymaga natomiast infrastruktura turystyczna, a w szczególności baza noclegowa, gastronomiczna i towarzysząca. Należy jednak pamiętać, że powinna mieć ona charakter proekologiczny. Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu powinien być taktowany jako obszar wdrożeń nowych metod i środków planowania przestrzennego oraz kontroli działalności gospodarczej, być terenem upowszechniania tej działalności zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, stwarzając mieszkańcom parku wysoką jakość życia w harmonii ze środowiskiem.

Literatura

- Jagusiewicz A., 2001. Zagospodarowanie turystyczne Doliny Bugu jako korytarza ekologicznego: Wydawnictwo Instytutu Turystyki, Warszawa.
- Kozak A., 2006. Ekologiczne aspekty rozwoju turystyki na obszarze Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu, In: Jalinik M., (ed.), Regionalne aspekty rozwoju turystyki. Wydawnictwo Agencja Wydawniczo-Edytorska Eko Press, Białystok.
- Kozak A., 2009. Rozwój turystyki zrównoważonej na przykładzie Parku Krajobrazowego Podlaski Przełom Bugu: Praca doktorska w zbiorach Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze, Jelenia Góra.
- Ziółkowski R., (ed.), 2006. Praktyczne aspekty rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych: Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.
- www.tygiel dolinybugu.pl